

Stand van zaken in de gemeente Markelo anno 1830.

In de vorige eeuw was de burgemeester verplicht jaarlijks aan de Gedeputeerde Staten te rapporteren over de stand van zaken in z'n gemeente. Hiertoe diende hij een zeer uitgebreide vragenlijst in te vullen.

Hoewel het een nogal lang stuk tekst betreft geven we het hier toch integraal weer, omdat het op deze wijze de lezer een indruk geeft van vele facetten van het dagelijks gebeuren in de gemeente Markelo anno 1830.

Nog interessanter zou het zijn om de rapportages van de opvolgende jaren met elkaar te vergelijken, zodat de ontwikkelingen zichtbaar zouden worden, echter dat gaat in het kader van dit boekwerk iets te ver.

1-Vermelding der voornaamste takken van bestaan der Ingezetenen:

De voornaamste en bijna eenigste tak van bestaan hetwelk de Ingezetenen dezer Gemeente hebben is Landbouw en Veeteelt.

2-Staat van den landbouw en voortbrengselen van den Grond:

Daar de landbouw in deze Gemeente het voornaamste bestaan uitmaakt is dezelve nog al van belang, zijnde de landerijen, in deze Gemeente liggende, van eene middenmatige hoedanigheid en moeten dezelve goed bearbeid worden, zal men er vrugten van belang uit bekomen.

3-Aard der verschillende veldgewassen en resultaat van den jongsten oogst:

De in deze Gemeente verbouwd wordende veldgewassen zijn van eene goede hoedanigheid; dezelve bestaan hoofdzakelijk in Rogge, Boekweit, Garst, Haver, Paardebonen, Vlas, Aardappelen, Wortelen, Knollen en Kool. Het resultaat van den jongsten oogst was niet voordeelig, daar de in het vorige jaar plaats gehadt hebbende menigvuldige regen, en hoge stand van het water, waardoor veele der lage landerijen geheel waren geïnundeerd.

(Uit een latere rapportage van 1843 blijken de exacte oppervlaktes per gewas: 976 bunder Rogge, 277 bunder Boekweit, 206 bunder Aardappelen, 61 bunder Haver, 45 bunder Garst, 45 bunder Koolzaad, 39 bunder Vlas en Lijnzaad, 37 bunder Wortelen, 29 bunder Paardenbonen, 16 bunder Kool, 8 bunder Tarwe en 6 bunder Erwtten. Als tweede gewas werd verbouwd: 270 bunder Spurrie en 120 bunder Knollen).

4-Vooruitzigten van den oogst van het lopende Jaar:

Tot heden toe laat zich alles schoon aanzien en doet eenen goeden oogst hopen.

5-Approximatieve [geschatte] oppervlakte der woeste gronden in de Gemeente:

Is niet mogelijk om opgegeven te worden, aangezien men geene stukken bezit, waaruit zulks kan consteren.

(Uit een opgave van 1838 blijkt er dan 3655 bunder woeste grond te liggen, waarvan 3254 bunder onverdeeld, dus gemeenschappelijk eigendom).

6-Opgave of er markeverdelingen of aanmerkelijke aangravingen plaats vinden - en zoo ja, hoe ver men daarmee is gevorderd:

Van de vijf in deze Gemeente gelegene Marken is slechts die genaamd Kerspel-Goor verdeeld, zijnde de Marken Markelo, Stokkum, Herike en Elsen onverdeeld - in welke geene aanmerkelijke aangravingen gedoogd worden en alzoo ook niet plaats vinden.

7-Staat der plaatselijke subsistentien en graanprijzen:

De prijs der levensmiddelen is door tijdsomstandigheden in vergelijking van andere jaren vrij hoog. Regelende de graanprijzen zich hier naar de markt te Deventer.

8-Staat der Veeteelt:

Hieruit wordt in deze Gemeente nog al eenig voordeel getrokken, door de kalveren op te voeden en zoo vervolgens naar elders te verkopen. Wordende in de Buurschap Elsen noch al Schapen geteelt en waarvan de Wol ook nog een voordeel aanbrengt.

9-Staat der Veenderijen, derzelver uitgestrektheid en meerdere of mindere belangrijke voordelen in het afgelopen jaar daar uit getrokken:

De Veenen welke zich in deze Gemeente bevinden zijn gelegen in de Buurschappen Markelo, Elsen, Herike en Stokkum. Die van Elsen zijn de beste en leveren zeer goede turf welke door de daartoe regthebbende gemaakt en vervolgens naar de naburige plaatsen ter verkoop gebragt wordt, terwijl die van Markelo, Stokkum en Herike slechts dienen om er zoogenaamde schadden te steken, tot gebruik der in de buurtschappen wonende ingezetenen en waarvan er geene naar elders mogen vervoerd of verkogt worden.

De voordeelen welke men daarvan in de buurtschap Elsen gedurende de beide laatste jaren genoten heeft zijn in vergelijking van andere zeer gering, daar men de gemaakte turf op de Veenen heeft moeten laten staan welke vervolgens door de plaats gehadt hebbende regens geheel is vernield.

10-Staat van handel:

Is in deze Gemeente van weinig belang, bestaande alleenlijk in de voortbrengselen van den grond en het Vee het welke hier geteeld wordt.

11-Staat van den Scheepvaart:

Bestaat hier niet.

12-Staat der Fabrieken en Trafieken en nauwkeurige vermelding der in de Gemeente aanwezigen:

Fabrieken bevinden zich binnen deze Gemeente niet, in dezelve zijn 4 winkeliers, 2 grofsmederijen, 1 koek- en broodbakkerij, 1 steenbakkerij benevens een genoegzaam getal van andere werklieden.

(Uit een opgave van 1840 blijken de volgende aantallen: Weeffabriek Nagel in het dorp met 11 weefgetouwen en 21 geplaatst bij particulieren, weeffabriek Doeschate en Verbeek in Herike met 18 weefgetouwen en 23 geplaatst bij particulieren.

Overige beroepsbevolking: 14 timmerlieden, 1 metselaar, 9 strodekkers, 1 kuiper, 1 stoelenmaker, 5 schoenmakers, 3 molenaars, 4 broodbakkers, 2 smeden, 11 kleermakers en 5 klompenmakers.

Uit een opgave van 1880 blijken er dan 579 boeren te zijn: 123 onbezwaard, 306 bezwaard en 150 pachtboeren).

13-Industrie in het Algemeen:

In deze Gemeente bevinden zich geene werkzaamheden tot dit vak behorende.

14-Opgave van het Personeel der Leeraren van de onderscheidene godsdienstige gezindheden:

Eén Hervormd Predikant.

15-Invloed derzelve op de meer verlichte denkwijze der Gemeente:

Door het edel en braaf voorbeeld van gezegde Leeraar en de achting welke men hem algemeen toedraagt is de invloed welke hij op de meer verlichte denkwijze der Gemeente uitoefent groot en van eene beste hoedanigheid.

16-Toestand der Kerken en Torens:

De ééne in deze Gemeente zich bevindende Hervormde Kerk is voor een gedeelte zeer bouwvallig waaraan groote kosten dienen te worden besteed zal derzelve in eenen goeden bruikbaren staat komen en waartoe deze Gemeente niet in staat is. Ten gevolge daarvan heeft men reeds het voornemen gehad subsidie van Z.M. te verzoeken, doch heeft men door tijdsomstandigheden heden zulks achterwege gelaten. De Toren aan gemelde Kerk staande is van eene oude bouwtrant doch wordt goed onderhouden.

17-Toestand der Kerkenfondsen:

Door de goede zorg en administratie dier fondsen zijn dezelve in de laatste jaren merkkelijk verbeterd. Volgens de laatst gedane rekening van 1829 waren de Inkomsten van de in deze Gemeente gelegene Kerk bestaande in pacht van landerijen, uitgangen, huur der zitplaatsen en collecten in de Kerk, de som van f. 446,50.

En de Uitgaven wegens onderhoud van de Kerk, Pastorij, Kosterhuis, Brood en Wijn bij het H. Avondmaal, Toelage aan de koster enz., de somma van f. 321,50.

Het batig saldo is toe te schrijven doordien men aan het eene gedeelte van het Kerkgebouw geene nuttelooze kosten wil verspillen en slechts zoveel aan het hetzelfde laat maken als hoogstnoodzakelijk is.

18-Toestand van het Schoolwezen, bijzonder ook (in de Steeden) der Latijnsche Scholen:

Het zelve is binnen de Gemeente in eenen vrij goeden staat, op de school te Markelo en Herike wordt naar de thans in gebruik zijnde nieuwe methode van onderwijs goed onderricht gegeven, op die van Stokkum, ofschoon op den ouden voet, is mede goed, doch op de sedert 1817 mede vacant zijnde school te Elsen wordt door den aldaar zich bevindende Provisionelen Onderwijzer minder doeltreffend onderwezen. Latijnsche Scholen zijn hier niet.

19-Vermelding der bijzondere Instituten van Onderwijs:

Alhier van geene applicatie.

20-Personeel der Onderwijzers en genoegzaamheid of ongenoegzaamheid hunner inkomsten:

De onderwijzers binnen deze Gemeente zijn te weeten: B.J. Warmelink te Markelo, G. Boskamp te Stokkum, A.H. Boskamp te Herike, H. Beumer (provisioneel) te Elsen.

De inkomsten gedurende het jaar 1830 genoten en waaronder mede begrepen zijn de aan ieder hunner toegezegde som voor brandstoffen en licht, alsmede voor schoolbehoefden aan minvermogenen: Markelo f. 502,70, Stokkum f. 242,80, Herike f. 255,60 en Elsen f. 202,20. Welk inkomen tot heden toe genoegzaam is gerekend tot salaris van dezelve.

21-Toestand der Schoollokalen, Meubelen en Onderwijzerswoningen:

De School te Markelo dewelke voor drie jaren door de Marke voor hare rekening geheel vernieuwd is gezet is van eene goede bouworder, ruim genoeg om de leerlingen te kunnen bevatten en is benevens de daar in zijnde banken, borden enz. in den besten staat.

Die te Elsen is nog vrij goed in order en rondom van steen opgemetseld doch is met stroo gedekt zijnde alle de defecten welke aan dezelve waren in het vorig jaar hersteld en ook daar zijn de meubels vrij goed.

Zijnde de Scholen te Stokkum en Herike benevens de daarin bevindende meubels bijna niet meer bruikbaar en behoren noodzakelijk te worden vernieuwd waartoe reeds bij deliberatie van den Gemeenteraad dd. 15 oktober 1827 aan de Marke de nodige voordracht is gedaan om dezelve voor hare rekening te willen laten zetten doch waaraan tot heden nog geen gevolg is gegeven. En aangezien deze Scholen niet voor rekening van de Gemeente kunnen gebouwd worden doordien die van de Marke Markelo er een voor hunne eigene rekening hebben laten zetten en het Kerspel-Goor er volstrekt geen gebouw van heeft, zoo weet men niet op welke wijze de kosten voor gezegde scholen gevonden worden, als alleen door aanslag over de Ingezetenen dier beide Buurtschappen.

Alhier hebben de Onderwijzers geene vrije aan de Gemeente toebehorende woningen.

22-Teekenschoolen:

Zijn hier niet

23-Verdere Inrichtingen tot Onderwijs en beschaving:

Idem

24-Aard der Gestichten van liefdadigheid en toestand derzelve:

Alhier van geene applicatie

25-Toestand der Diaconiën:

De ééne in deze Gemeente zich bevindende Diaconie wordt onder het opzicht van den Predikant door de vier Diakenen goed geadministreert en is in eenen besten staat.

De inkomsten hebben gedurende het jaar 1830 aan Donatiën, Subsidiën van de Gemeente en Collecten, waaronder het batig saldo van het vorig jaar begrepen was, bedragen de somma van

f. 1535,29. Zijnde de uitgaven voor dat jaar geweest wegens bedelingen van allerlei aard f. 1115,34. Zodat een batig saldo resteert van f. 419,95.

26-Evenredigheid van het aantal behoeftigen tot de bevolking:

Het getal der bedeelde armen is nagenoeg als één tot dertig.

27-Getal der Voorwerpen in het afgelopen jaar naar de Koloniën der Maatschappij van Weldadigheid gezonden:

Geen.

28-Verder menschlievende instellingen:

Geen.

29-Toestand der Wegen en daarin zijnde werken:

De Wegen binnen deze Gemeente gelegen zijn in eenen vrij goeden staat, de daarin zijnde werken zijn mede alle goed, behalve drie duikers welke vernieuwd dienen te worden.

30-Verbeteringen aan de Wegen gedurende een jaar gedaan en opgave van die welke nog moeten daargesteld worden:

Buitengewone verbeteringen zijn aan de in deze Gemeente gelegene Wegen gedurende het laatste jaar niet gedaan, dezelve worden zoodra er defecten aan komen en de gelegenheden zulks toelaten dadelijk hersteld. De verbeteringen welke aan die wegen nog zouden kunnen gedaan worden zijn, dat men dezelve meer Tonrond maakte, om zodoende den afloop van het water beter te kunnen doen plaatshebben; en waarvan dan ook zoo veel mogelijk dagelijks wordt gearbeid. Voorts dat zoo als in mijne missie van den 25 Februarij j.l. is opgegeven, in den weg van Markelo naar Zutphen (huidige Larenseweg) nog ten minste ééne brug worde gelegd, om de jaarlijksche bij hoog water plaats hebbende doorbraken van gezegde weg te voorkomen.

31-Waterleidingen, derzelve toestand, de verbeteringen daaraan gedaan en nog te doen:

De in deze Gemeente gelegene waterleidingen en waarover tot heden toe de Schouw door de respectieve Markenrigters is gedaan, zijn op de meeste plaatsen in eenen slechten toestand; de verbeteringen aan dezelve gedaan zijn weinig en de daaraan nog te doene zijn dat dezelve op veele plaatsen moeten worden uitgegraven en verbreed.

32-Toestand der Riviervakken uit het oogpunt van bevaarbaarheid en van de verdere communicatie te water:

De Beeken welke deze Gemeente doorsnijden zijn de Schipbeek en Bolksbeek, waarvan de eerste alleen bij hoog water en dan nog met kleine Schuiten bevaarbaar is, zijnde voorts in eenen slechten staat, en op sommige plaatsen niet diep genoeg.

33-Toestand der Dijken, kosten van onderhoud en invloed derzelve op de waarde der ingedijkte landerijen:

Eene Kade langs de Schipbeek en de Bolksbeek, dezelve bevindt zich in eenen zeer slechten staat en op sommige plaatsen niet meer zichtbaar.

34-Toestand der Schutterijen:

Is voor zoo ver men weet in eenen goeden staat, bevindende zich thans te Bergen op Zoom in Garnisoen.

35-Besmettelijke Ziekten:

Zijn hier niet.

36-Opgave of de Geneeskundige hulp en het personeel der Genees- Heel- Vroed- en Artsenijkundigen genoegzaam is:

De voor deze Gemeente aangestelde Genees- Heel- en Vroedmeester wordt genoegzaam gerekend om de in dezelve zijnde ziekten te kunnen behandelen, ofschoon binnen dezelve ook Doctoren practiseren uit eene andere Gemeente.

37-Koepok Inenting:

In deze Gemeente wordt voor dezelve de nodige zorg gedragen en voor zover men weet algemeen in gebruik en ondervind geenen den minstens tegenstand.

38-Veeziekten:

Buitengewone veeziekten zijn hier niet.

39-Vee Artsenijkundigen:

Mankeren binnen deze gemeente.

40-Effect der maatregelen tot handhaving van openbare veiligheid rust en orde:

Op de handhaving van openbare veiligheid rust en orde wordt hier behoorlijk toezigt gehouden en door den in deze Gemeente zich bevindende Veldwachter nauwkeurig voor alles gewaakt wat tot eenige stoornis zoude kunnen verstrekken.

41-Genoegzaamheid of ongenoegzaamheid der plaatselijke Keuren:

:De binnen deze Gemeente aanwezige keuren worden voor dezelve voldoende gerekend.

42-Brandwezen, aanwezige middelen tot het blusschen van brand:

Het Brandwezen binnen deze Gemeente is in eenen goeden staat, de aanwezige middelen welke tot blusschen gebezigd worden, zijn: 1 middelbare brandspuit, 49 brandemmers, 12 brandhaken, 4 ladders, 2 brandzijen en 7 lantaarnen.

43-Maatregelen tot wering van bedelarij en toezigt over landlooperij:

Tot voorkoming van alle Bedelarij door ingezetenen dezer Gemeente wordt door de binnen dezelve gevestigde Diaconie en een expresselijk daartoe aangestelde Kommissie aan de Armen vlas uitgedeeld, om hierdoor werk te krijgen en wordende voorts behoorlijke bedelingen aan de behoeftigen gedaan. En eindelijk door den Veldwachter dezer Gemeente zoo wel op de Bedelarij als landlooperij toezicht gehouden.

44-Nachtwachten in het winterseizoen:

Gedurende de Maanden Januarij, Februarij, November en December van elk jaar, wordt in iedere buurtschap dezer Gemeente alle nachten door een Kommandant en twee manschappen wacht gehouden welke met hun drieën gestadig ronden moeten doen en bij sommige huizen volgens het daarvan ontvangen biljet moeten kloppen, opdat men weet dat dezelve aan hunne pligt voldoen.

45-Staat der gevangenen:

Bevinden zich in deze Gemeente niet. Daar ingeval gevangenen van andere plaatsen ter verdere transportering hier worden aangebragt, of binnen deze Gemeente er worden gearresteerd, dezelve in den Toren te Markelo worden bewaard.

46-Begraafplaatsen en Begrafenissen:

De sedert 1 januari 1828 in gebruik zijnde nieuw aangelegde begraafplaats is in den besten staat, dezelve is omringd met een sloot en Cingel, bepoot met dennenplantsoen, wordende met een houten hek afgesloten en voorts in 5 vakken verdeeld, welke door de daar rondom staande

palen weder in graven is afgedeeld en welke palen het nummer en de letter van ieder graf aanduiden.

57-Middelen van vervoer (veerscheppen, schuiten, diligences, postwagens enz) en vermelding of dezelve dienst geregeld gaat of wel aanleiding heeft gegeven tot bezwaar der Ingezetenen, in welk geval de middelen van redres moeten worden opgegeven, die in aanmerking zouden behoren te komen:

Te Markelo passeren de volgende Wagens:

Diligence; alle dagen van Deventer naar Enschede, 's morgens om 9 ½ uren en van Enschede naar Deventer, 's morgens om 9 uur.

Diligence; alle Maandag en Donderdag, des avonds om 10 ½ uur van Deventer naar Enschede en des nachts tusschen 2 ½ en 3 ½ uur hierover terug.

Postwagen; Dinsdag en Zaterdag namiddags tusschen 2 en 4 uren van Naarden over Deventer naar Hamburg, Woensdag en Zondag's nachts tusschen 12 en 3 uren hierover terug.

48-Vordering van het Metrieke Stelsel:

De nering en handteering doende lieden binnen deze Gemeente zijn alle van de Nieuwe Nederlandsche maten en gewigten voorzien en gebruiken dezelve met weglating van alle andere. De ingezetenen worden er meer en meer mee bekend, ondervindende het zelve hier geen den minsten tegenstand en wordende op de Schoolen bij continuatie onderrigt in gegeven.

49-Zorg voor de reinheid en verlichting der Straten en Publieke plaatsen:

Op de reinheid der Straten in dit Dorp wordt door den Veldwachter het nodige toezigt gehouden, bevindende zich in hetzelfde geene Lantaarnen.

50-Toezigt op de goede hoedanigheid van het Brood en bepaalde gewigt van hetzelfde:

Voor de goede hoedanigheid en bepaalde gewigt van het Brood bij de Bakkers en Broodverkopers, wordt op de meest mogelijke wijze het vereischte toezigt gehouden.

Aldus opgemaakt en beantwoord door mij eerste Assessor bij afwezigheid van den Burgemeester der Gemeente Markelo, den 13 Mei 1831.

W. Kistemaker.